

Toshkent davlat texnika universiteti ilmiy tadqiqotchisi
Raximov Minhojiddin Muhammadg'olib o'g'lining 13.00.01 – Pedagogika
nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi ixtisosligidan Pedagogika fanlari
bo'yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun taqdim qilingan
“O'zbekistonda iqtidorli bolalar ijodkorligini rivojlantirishning boshqarish
texnologiyasi” mavzusidagi dissertatsiyasiga taqriz

Dunyo ta'limida o'qitish modellarini texnologik taraqqiyot g'oyalari bilan uyg'un holda kashf qilish, ta'lim sifati nazariyasi va metodologiyasining yetakchi g'oyalarini tatbiq etish orqali uzviylik, uzluksizlik va izchillik tamoyillariga asoslangan qator ilmiy izlanishlar olib borilmoqda.

Ta'lim muassasalari tizimida o'quvchilarning ijodiy faolligi muammolarining yechim yo'llarini topish, o'quvchilarning ijodiy faoliyatini tashkil etish, ta'lim tizimini samarali boshqarish maktab yoshidan o'quvchilar shaxsini rivojlantirish, ularning qobiliyati, axloqiy va estetik hissiyotlarini milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash, o'qishga qiziqishi, xohish va istagini, o'zi va o'z atrofini o'rab olgan olamga hissiy munosabatni, ruhiy dunyosini rivojlantirishga qaratilgan o'quv tuzilmalarini ishlab chiqishdek muhim bir ishni amalga oshirishni talab qiladi. Ijodkor o'quvchining intellektual qobiliyatini ro'yobga chiqarishga, uning ichki imkoniyatlaridan oqilona foydalanishga ko'maklashuvchi iqtidorli o'quvchilar ijodkorligini rivojlantirish hamda ularga maqsadli ta'lim berish texnologiyasiga alohida e'tibor qaratish, shuningdek, tizim faoliyatini takomillashtirish maqsadida pedagogik texnologiyalarga qaratilgan ilmiy tadqiqotni amalga oshirishda Toshkent davlat texnika universiteti ilmiy tadqiqotchisi **Raximov Minhojiddin Muhammadg'olib o'g'lining “O'zbekistonda iqtidorli bolalar ijodkorligini rivojlantirishning boshqarish texnologiyasi”** mavzusida yozilgan dissertatsion tadqiqot ishi iqtidorli bolalar ijodkorligini rivojlantirishning boshqarish texnologiyasini pedagogika tizimiga bag'ishlanganligi bilan diqqatga sazovordir.

Dissertatsiya ilmiy uslubda yozilgan bo'lib, tadqiqotchi o'zining qarashlarini ilmiy jihatdan asoslay olgan, umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quvchilarida mutolaa madaniyatini shakllantirishning pedagogik tizimini takomillashtirish, bu jarayon mazmuniga zamonaviy yondashuvlarni singdirish, o'quvchilarda mutolaa madaniyatini shakllantirishning o'ziga xos pedagogik-psixologik imkoniyatlarini belgilash va sinflar kesimida tasniflash, o'quvchilarda mutolaa madaniyatini shakllantirish vositalari, shakl va metodlari, strategiyalarini belgilash hamda pedagogik jarayon modelini ishlab chiqishni taqozo qiladi (4-bet) tarzidagi mulohazasi ishning dolzarbligi uchun asos bo'lib xizmat qilgan.

Dissertatsiya ishining kirish qismida dissertatsiya mavzusining dolzarbligi asoslangan, muammoning o'rganilganlik darajasi bayon etilgan, tadqiqotning maqsadi va vazifalari, shuningdek ob'ekti va predmeti aniqlangan, tadqiqot ishining fan va texnologiyalarni rivojlantirishning muhim yo'nalishlariga mosligi ko'rsatilgan hamda tadqiqotning ilmiy yangiligi, natijalarning ishonchliligi, nazariy va amaliy ahamiyati, natijalarning amaliyotga joriy etilishi, e'lon qilinganligi,

ishning tuzilishi borasida ma'lumotlar berilgan bo'lib u O'zR OAK talablariga muvofiq ramiylashtirilgan.

Dissertatsiyaning birinchi bobi **"Iqtidorli o'quvchilar ijodkorligini rivojlantirishning ilmiy -nazariy asoslari"** deb nomlangan birinchi bobida ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish asosida ko'rib chiqilgan muammoning asosiy jihatlari, O'zbekiston maktablarida o'quvchilarning ijodiy faoliyatini rivojlantirish - pedagogik muammo sifatida, shaxsning qobiliyat va iqtidorini rivojlantirish haqidagi sharq allomalarininig qarashlari shuningdek, iqtidorli o'quvchilar ijodkorligini rivojlantirishning pedagogik – psixologik xususiyatlari xususan, ta'lim sifatiga olimlar tomonidan berilgan sharhlar, ta'lim sifatining pedagogik komponentlari hamda uni ta'minlashning samarali omil va innovatsion yondashuvlari ochib berilgan.

Dissertatsiyaning ikkinchi bobi **"Iqtidorli o'quvchilar ijodkorligini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari"** deb nomlangan. Mazkur bob "Ixtisoslashgan maktablarda iqtidorli o'quvchilar ijodkorligini rivojlantirishning boshqarish mexanizmida Milliy ta'lim tashabbusi, "Ta'limda iqtidorli o'quvchilar ijodkorligini rivojlantirishning boshqarish texnologiyasiga integratsion va kreativ yondashuvlar uslubi" va "Ta'limiy o'yinlar, interfaol dars vositasida o'quvchilarning ijodiy faoliyatini shakllantirish va boshqarish" deb nomlangan bobda mazmunan da yoritilgan. Ushbu bobda ta'limda integratsiya sharoitida o'quvchilar ijodkorligini ta'minlashning turli modul va shakllari tavsiya qilinadi. Ta'limda iqtidorli o'quvchilar ijodkorligini rivojlantirish texnologiyasiga integratsion va kreativ yondashuvlar uslubini joriy qilish, shu yo'nalishdagi tadqiqotlarni tahlil qilish, ta'lim samaradorligini oshirish jarayonida o'qituvchi va o'quvchi faoliyatining psixologik-pedagogik va texnologik jihatlarini yoritish, ta'lim oluvchilarda ijodiy va kreativ ko'nikmalarni rivojlantirish mexanizmlarini ishlab chiqish, o'qitish jarayonida fanlararo, mavzulararo integratsiyaning zamonaviy usul, shakl va vositalaridan foydalanish muammosining nazariy jihatlari asoslanadi. Bobda Milliy ta'lim modelining asosiy tarkibiy qismlari shaxs, davlat va jamiyat, uzluksiz ta'lim, fan, ishlab chiqarishning uzviy aloqasi shaxs rivojlanishining yaxlit tizimini yaratishni nazarda tutadi. Ilmiy tadqiqotda masalaning bunday qo'yilishi ta'lim-tarbiya maqsadlari, mazmuni, uslublari, boshqaruv texnologiyasi, shart-sharoitlari, shuningdek shakl va didaktik vositalarini aniqlashda hal qiluvchi mezon. Bunday yondashuv ta'lim jarayonini tashkil qilishda va boshqarishda o'qituvchi va o'quvchilar munosabatlarining o'zgarishiga, o'quvchilarning faolligi ortib va shaxsiy mustaqilligining kuchayishiga, ta'lim jarayonining takomillashib borishini ta'minlaydi. Bunda ijodkor o'quvchi ta'lim-tarbiya ob'ekti sifatida bir vaqtning o'zida o'z-o'zini kashf etishning sub'ekti ham bo'lib maydonga chiqadi. Integratsiv sharoitida ta'lim samaradorligini oshirishning didaktik imkoniyatlari keltirilgan. Ta'lim tizimi modernizatsiyasida integratsiyalash innovatsion paradigma hisoblanib, ta'lim turlarining o'zaro ajralmas hamkorlik munosabatlari doirasida ijodiy, raqobatbardosh shaxsni shakllantirish mumkinligi asoslab o'tilgan. Ta'limda integratsiyalashuv jarayonlarini tadqiq qilish natijasida bir-birini qo'llab-quvvatlash bilan birga farqli jihatlar ham mavjudligi aniqlangan.

Integratsiya tendensiyasida ta'lim samaradorligini oshirish zamonaviy ta'lim tizimlarini rivojlantirishning tamoyili va omili hisoblanadi. Fanlararo, mavzulararo, kurs va bo'limlararo integratsiyani sog'lom muhit, o'zaro hurmat va ijodiy hamkorlik mavjud bo'lgan pedagogik jamoada amalga oshirilishi ta'lim-tarbiya integratsiyasi modulida berilgan.

Dissertatsiyaning **“Iqtidorli o'quvchilar ijodkorligini rivojlantirishga oid tajriba-sinov ishlari mazmuni va samaradorligi”** nomli uchinchi bobida tadqiqot ishida ishlab chiqilgan modellar, loyihalar, mexanizmlardagi metodik tizimni baholash uchun tajriba-sinov ishini tashkil etish va uni o'tkazish, olingan natijalarni matematik-statistik tahlil qilish vazifasi qo'yilgan. Bunda **“Iqtidorli o'quvchilar ijodkorligini rivojlantirish maqsadida olib borilgan tajriba-sinov ishlari mazmuni va bosqichlari”** va **“Tajriba-sinov ishlari natijalari va ularning tahlili”** kabi fasllarda tahlil qilingan. Ixtisoslashgan maktablarda sifatli ta'limni o'quv muassasalarida yangicha yondashuvlar asosida ta'lim samaradorligini oshirish mazmuni va tahlili bayon etilgan. Tajriba-sinov ishlarini olib borish uchun Erkin Vohidov nomidagi ijob maktabi, Halima Xudoyberdieva nomidagi ijob maktabi, Toshkent viloyati Zangiota ixtisoslashgan maktablarning har biridan 2 tadan: 7- **“A”**, **“B”**, 8- **“A”**, **“B”**, 9 - **“A”**, **“B”** sinflari belgilandi. Jami 432 nafar o'quvchilar ishtirok etishi belgilangan.

Tajriba yakunida natijalar iqtidorli o'quvchilar ijodkorligini rivojlantirish mazmuni va tahlili ularga amaliyotida qo'llash uchun tayyorlangan dars ishlanmalari va qiziqarli ta'limiy o'yin mashg'ulotlari, maxsus tadbirlarning ssenariylari iqtidorli o'quvchilar yetakchiligini shakllantirishda samarali mezonlar sifatida taqdim etilgan.

Xulosa qilib aytganda, tadqiqotchi **Raximov Minhojiddin Muhammadg'olib o'g'lining “O'zbekistonda iqtidorli bolalar ijodkorligini rivojlantirishning boshqarish texnologiyasi”** mavzusidagi tadqiqot ishi dissertatsiyalarga qo'yilgan talablarga to'la javob beradi, shuning uchun **Raximov Minhojiddin Muhammadg'olib o'g'lini** Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini berishg uchun tavsiya qilaman.

Toshkent davlat transport universiteti
dotsenti, Pedagogika fanlari bo'yicha
falsafa doktori (PhD)

A.T.Baltayeva

Toshkent davlat texnika universiteti ilmiy tadqiqotchisi

Raximov Minhojiddin Muhammadgʻolib oʻgʻlining 13.00.01 – Pedagogika nazariyasi. Pedagogik taʼlimotlar tarixi ixtisosligidan Pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun taqdim qilingan “Oʻzbekistonda iqtidorli bolalar ijodkorligini rivojlantirishning boshqarish texnologiyasi” mavzusidagi dissertatsiyasiga

Taqriz

Bugun dunyo taʼlimida oʻqitish tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishning yangi konsepsiyalarini ishlab chiqish va ularni amalga oshirish mexanizmlarini takomillashtirish texnologiyalari orqali, bolalarda tayanch hayotiy (komandada ishlash, kreativfikrlash, liderlik, tadbirkorlik, kommunikativlik va h.k.) kompetensiyalarni shakllantirish texnologiyalari hamda moslashuvchan (Soft-skills) va maxsus (Hard-skills) koʻnikmalarni tarkib toptirish modellari (masalan, “koʻnikma – harakat”) va samarali usullarini (refleksiya - qayta aloqani tiklash, izlash va soʻrash; boshqalar tajribasini oʻrganish va mentvorking, keyslarni yechish va h.k.) ishlab chiqishga doir qator ilmiy, nazariy izlanishlar olib borilmoqda.

Maktab amaliyoti oʻquvchilarning ijodiy faolligi, muammolarining yechim yoʻllarini topish, ularining mazmunli faoliyatini tashkil etish, taʼlim tizimini samarali boshqarish orqali bola shaxsini rivojlantirish, qobiliyatini, axloqiy va estetik hissiyotlarini milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash tamoyillari modellarini texnologik taraqqiyot gʻoyalari bilan uygʻun holda amalga oshirish zaruratini kashf qildi. Ayniqsa, ilmiy ishda “LST (Life Skills Training): hayotiy koʻnikmalarni shakllantirish”, “Pozitiv yoshlarni rivojlantirish (Positive Youth Development)”, liderlikka oʻrgatish boʻyicha “Boy Scouts of America (Amerika Boyskautlari)” kabi dasturlar asosida tavsiya qilingan taʼlim tashkilotlari tarbiyaviy faoliyatiga joriy etishning adaptiv variantlarini ishlab chiqish haidagi qarashlari tadqiqotchi farazlarida muhim ustuvorlik kasb etadi.

Taʼlim tizimi faoliyatini takomillashtirish maqsadida Toshkent davlat texnika universiteti ilmiy tadqiqotchisi Raximov Minhojiddin Muhammadgʻolib oʻgʻlining “Oʻzbekistonda iqtidorli bolalar ijodkorligini rivojlantirishning boshqarish texnologiyasi” mavzusida yozilgan dissertatsiya ishi oʻ oldiga qoʻygan ilmiy jihatlari bilan ahamiyatlidir.

Dissertatsiya ilmiy uslubda yozilgan, tugallangan ish. Dissertatsiya ishining kirish qismida dissertatsiya mavzusining dolzarbligi asoslangan, muammoning oʻrganilganlik darajasi bayon etilgan, tadqiqotning maqsadi va vazifalari, shuningdek obʼekti va predmeti aniqlangan.

Dissertatsiyaning birinchi bobi **“Iqtidorli oʻquvchilar ijodkorligini rivojlantirishning ilmiy nazariy asoslari”** deb nomlangan boʻlib ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish asosida koʻrib chiqilgan hamda mamlakat maktablari ixtisoslashgan taʼlim muassasalari misolida tahlil qilingan.

Ishda iqtidorli oʻquvchilar ijodkorligini rivojlantirishning pedagogik – psixologik xususiyatlari, metodlari, taʼlim sifatining pedagogik komponentlari va uni taʼminlashning samarali omil va innovatsion yondashuvlari misolida tahlil qilingan.

Dissertatsiyaning ikkinchi bobi **“Iqtidorli o‘quvchilar ijodkorligini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari”** deb nomlangan. Ushbu bob **“Ixtisoslashgan maktablarda iqtidorli o‘quvchilar ijodkorligini rivojlantirishning boshqarish mexanizmidagi Milliy ta’lim goyalari va maqsadlarini hamda “Ta’limda iqtidorli o‘quvchilar ijodkorligini rivojlantirishning boshqarish texnologiyasiga integratsion va kreativ yondashuvlar uslubi” va “Ta’limiy o‘yinlar, interfaol dars vositasida o‘quvchilarning ijodiy faoliyatini shakllantirish va boshqarish”** deb nomlangan fasllar orqali yoritilgan.

Dissertatsiyaning **“Iqtidorli o‘quvchilar ijodkorligini rivojlantirishga oid tajriba-sinov ishlari mazmuni va samaradorligi”** nomli uchinchi bobida tadqiqot ishida ishlab chiqilgan modellar, loyihalar, mexanizmlardagi metodik tizimni baholash uchun tajriba-sinov ishini tashkil etish va uni o‘tkazish, olingan natijalarni matematik-statistik tahlil qilish vazifasi qo‘yilgan. Bunda **“Iqtidorli o‘quvchilar ijodkorligini rivojlantirish maqsadida olib borilgan tajriba-sinov ishlari mazmuni va bosqichlari”** va **“Tajriba-sinov ishlari natijalari va ularning tahlili”** kabi fasllarda ochib berishga harakat qilingan.

Dissertatsiyada ixtisoslashgan va ijod maktablari misolida sifatli ta’limni o‘quv muassasalarida yangicha yondashuvlar asosida ta’lim samaradorligini, mazmuni tahlil qilinganligi hamda tajriba-sinov ishlarini olib borilganligi ilmiy ish saviyasini oshiradi.

Dissertatsiya ishi tugallangan ilmiy ish bo‘lsada, ayrim imloviy va uslubiy kamchiliklar ko‘zga tashlanadi. Mazkur xatoliklarni tuzatish lozim, bu holat ishning ilmiy mohiyatini tushurmaydi.

Umumiy xulosa sifatida aytish mumkinki, tadqiqotchi **“Raximov Minhojiddin Muhammadg‘olib o‘g‘lining** pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun yozgan 13.00.01 – Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi ixtisosligidan **“O‘zbekistonda iqtidorli bolalar ijodkorligini rivojlantirishning boshqarish texnologiyasi”** mavzusidagi dissertatsiyasi mustaqil bajarilgan va tugallangan tadqiqot ishi bo‘lib, O‘zbekiston Respublikasi Oliy Attestatsiya komissiyasining **“Ilmiy darajalar berish tartibi to‘g‘risida”**gi nizom talablariga javob beradi va dissertantni pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori ilmiy darajasini olishiga loyiq deb hisoblayman.

Taqrizchi:

Nizomiy nomidagi TDPU,
Boshlang‘ich ta’limda matematika
va uni o‘qitish metodikasi
kafedrasining professori, p.f.n.

M.D.Jumayev

